

Afgørelser – Reg. nr.: 07881.00

Fredningen vedrører: Brokbjerg

Domme

Taksationskommissionen

Naturklagenævnet 18-12-1996

Overfredningsnævnet

Fredningsnævnet 01-12-1995

Kendelser

Deklarationer

FREDNINGSNÆVNET>

BROKBJERG

OPHÆVET

INDHOLDSFORTEGNELSE

- Kendelse af 01 12 1995 (frn) - fredning af Brokbjerg
- Kendelse af 01 12 1995 - Erstatning
- Afgørelse af 18.12.1996 (nkn-111/500-0005) ophæver frn. afgørelse af 01.12.1995.

MATRIKELFORTEGNELSE

(ajour pr. 1 / 12 19 95)

Fredningen omfatter (helt eller delvis) følgende matrikelnumre:

Matr.nr. 5 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 7 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 16 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 17 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 21 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 38 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 42 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 57 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 73 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 89 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 94 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 138, Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 205 Bovrup, Varnæs
Matr.nr. 650 Bovrup, Varnæs

Gældende matrikulært kortbilag:

Se også REG. NR.:

71 100 100
REG. NR. 7881 00

**Fredning
af Brokbjerg
i Lundtoft kommune**

Fredningsnævnet for Sønderjyllands Amt Kendelse af 1. december 1995

J. nr. 9 / 93 Miljøministeriet J. nr. SN 100 100 20

- 4 100 100 20

FREDNINGSNÆVNET FOR SØNDERJYLLANDS AMT
Dommerkontoret, Nørregade 31,
6270 Tønder.
Telefon 74 72 22 05.

Den 1. december 1995 afsagde *Fredningsnævnet for Sønderjyllands Amt* i sag

J. nr. 9/93   **Fredning af Brokbjerg i Lundtoft kommune**

sålydende

k e n d e l s e :

Ved skrivelse af 16. februar 1993 rejste Sønderjyllands Amt og Lundtoft kommune fredningssag for et område på 77,16 ha, der omfattede fladbakken Brokbjerg med 41,5 ha (område A) og omgivende areal med 35,66 ha (område B).

Begæringen om fredningen er navnlig begrundet med et ønske om at bevare området som en vigtig lokalitet i geologisk, biologisk, landskabelig, kulturhistorisk og rekreativ forstand. For så vidt angår område B, er det anført, at dette areal bør inddrages under fredningen for at hindre skovrejsning, således at udsigten til og fra Brokbjerg bevares. Fladbakken er en dødisdannelse fra sidste istid. Bakken består i visse områder i det yderste lag af issøler, kaldet rødler. Det er rødbrændende og har en fin, stenfri og fed kvalitet. Råstofmæssig er Brokbjerg af stor interesse for teglværker på grund af det rødbrændende ler, som ligger yderst i bakken i et forholdsvist tyndt lag.

Fredningsnævnet har bekendtgjort fredningsforslaget i Jydske Vestkysten og i Statstidende henholdsvis den 2. og den 3. marts 1993. Offentligt møde med ejerne, myndighederne og andre interesserede har været afholdt den 26. marts 1993 og den 26. august 1994.

Der fremkom en del indvendinger mod fredningen. Bl.a. påstod lodsejerne fredningen indskrænket til område A, og lodsejere i område A nedlagde påstand om, at fredningen ikke skulle hindre udgravning af rødbrændende ler, der er stærkt efterspurgt af teglværker. Det er af andre lodsejere anført, at Brokbjerg aldrig har været medtaget i regionsplaner som fredningsområde, men derimod er registreret som landbrugsområde og som interesseområde for lerudvinding.

Nævnets bemærkninger og afgørelse:

Nævnet finder, at fladbakken Brokbjerg, område A, der efter en vurdering fra Natufredningsrådet, ligger i regional interesseklasse, bør sikres gennem en fredning, men finder ikke, at der, bortset fra et mindre areal til parkeringsplads, er behov for fredning af område B, idet dette område i "Regionalplan 1985-96, tillæg nr. 8" er udpeget som et område, hvor skovtilplantning er uønsket. En skovtilplantning vil derfor ikke kunne ske uden tilladelse fra amtsrådet. En sådan tilladelse vil det efter fredningsnævnets opfattelse ikke være mulig at opnå, og en særskilt fredning af område B er derfor uforholdsmæssig. Endvidere findes det naturligt, at fredningsgrænsen mod vest følger landevejen (Kidingvej).

Med hensyn til område A, som undergives fredning, finder nævnet dog, at fredningen ikke skal være til hinder for udvinding af rødbrændende stenfrit ler, der er en mangelvare. Nævnet har afvejet de naturfredningsmæssige interesser overfor de erhvervmæssige. Der henvises herved til de indlæg, som er fremkommet fra sagsrejsnerne og fra advokat Max Hansen, som repræsenterer I/S Lertrandskøb og to lodsejere, på hvis areal der er rødbrændende ler på ca. 8,5 ha af matr.nr. 17 og 42. Dette ler skal efter det oplyste være let tilgængelig, da det ligger lige under muldjorden, fortrinsvis i en dybde på ca. 0,5 - 1 meter, i nogle tilfælde i 2 meters dybde. Der skal også være andre steder i område A, hvor der er forekomster af rødbrændende stenfrit ler, men ikke så let

tilgængelig som på matr.nr. 17 og 42. Før udvindingen kan påbegyndes, kræves dog tilladelse efter råstofloven. Nævnet finder ikke, at en tilladelse til indvinding af rødbrændende stenfrit ler vil krænke væsentlige naturinteresser, idet der kun er rødbrændende stenfrit ler på dele af det areal, som område A omfatter. Endvidere er fladbakkens højde over det øvrige landskab ca. 64 m, hvoraf der på begrænsede arealer kun afgraves højst et par meter. Efter fornøden efterbehandling vil ændringen ikke være at se i landskabet. Den geologiske interesse i det rødbrændende ler vil kunne tilgodeses andre steder på Brokbjerg, hvor en udvinding ikke er rentabel. Nævnet har yderligere taget hensyn til, at Brokbjerg i dag ikke er oprindelig natur, men er et opdyrket landskab, der bl.a. er ændret ved jordbearbejdning i forbindelse med dyrkning.

Med hensyn til blåler finder nævnet, at fredningen heller ikke skal være til hinder herfor, såfremt der gives tilladelse til udvinding heraf efter råstofloven. Nævnet kan kun nægte at give sin tilladelse hertil, hvis udvindingen af blåler strider imod fredningens formål, og da kun imod erstatning.

Det areal, som fredes udgør efter en revideret arealopgørelse 35,75 ha.

Fredningsbestemmelserne for området, som er vist på kortet, der hører til nævnets kendelse, er herefter følgende:

§ 1.

Fredningens formål.

Fredningens formål er:

at bevare Brokbjergs biologiske, landskabelige, kulturhistoriske og rekreative værdier,

at foretage pleje af natur- og kulturelementerne, særlig de levende hegn, overdrevene, vandhullerne og stævningsskovene,

at sikre offentligheden adgang til Brokbjerg via en nyanlagt sti til gående,

at bevare indblikket til og udsigten fra Brokbjerg.

§ 2.

Bebyggelse og andre anlæg.

1. Der må ikke opføres bygninger, skure, master, vindmøller eller lignende.

Der må dog opstilles læskure til kreaturer, såfremt fredningsnævnet godkender placering, materiale og farvevalg.

Mulepumper og kar til kreaturvanding, samt fangefolde kan frit opstilles.

2. Arealerne må ikke benyttes til skydebaner, motorbaner og lignende. Der må ikke opsættes andre hegn end trådhegn til landbrugsdrift. Trådhegnene må ikke være højere end 1,2 m.
3. Der må ikke henkastes affald på de fredede arealer.

§ 3.

Arealernes anvendelse og drift.

For de arealer, hvor der gives tilladelse til lerindvinding, gælder § 3, indtil lerudvinding påbegyndes og efter dens afslutning og arealets retablering.

1. Kun de på kortbilag 2 markerede arealer i omdrift, må dyr-

kes med almindelige landbrugsafgrøder.

2. De vedvarende græsarealer på dele af matr.nr. 17, 42 og 138 Bovrup, Varnæs og hele matr.nr. 7, 16 og 21 Bovrup, Varnæs, jfr. kortbilag 2, skal afgræsses eller drives ved høslet.

De vedvarende græsarealer kan gødes med op til 50 kg kvælstof (N) pr. ha pr. år i form af fast husdyrgødning eller kunstgødning. Der må ikke gødes med gylle eller ajle, og der må ikke sprøjtes. Der må kalkes efter behov.

3. De udyrkede områder, d.v.s. levende hegn, vandhuller, skov-, krat- og træbevoksede områder må ikke inddrages til dyrkning, jordbearbejdes, sprøjtes eller gødes. Der må ikke foretages oplag på de udyrkede arealer.

Landbruget skal under markarbejdet vise størst mulig hensyn til de udyrkede områder og holde sig i passende afstand derfra med redskaber, gødning og sprøjtemidler.

4. Der må ikke foretages oplag i det fredede område, bortset fra midlertidige roekuler og hø- og halmoplæg, der er nødvendige for landbrugsdriften i det fredede område.

Emballagen fra de midlertidige oplæg fjernes straks efter endt brug. Evt. overskydende emballage må ikke deponeres ved oplaget. Emballagen tilpasses det omkringliggende landskab og holdes i brunlige-grønne-sortede farver.

Oplæg skal ske mindst 50 meter fra de på kortbilag 2 viste vandhuller.

5. Der må ikke plantes træer og buske uden fredningsnævnets godkendelse af plantested og træart.

Der må kun plantes danske, egnskrarateristiske løvfældende træer og buske.

6. Der må ikke foretages terrænændringer ved afgravning eller påfyldning jfr. dog pkt 7.
7. Fredningen er ikke til hindring for indvinding af rødbrændende stenfrit, men der kræves en tilladelse efter råstofloven.
8. Hvis der efter råstofloven gives tilladelse til udvinding af blåler, kan nævnet kun nægte at give sin tilladelse, såfremt udvindingen strider imod fredningens formål og da kun imod erstatning.

Vilkårene for eventuel indvinding af rødbrændende stenfrit ler eller blåler og efterbehandling af arealerne, fastlægges af fredningsnævnet og råstofmyndigheden i fællesskab.

§ 4.

Arealernes pleje

1. Fredningsmyndighederne har efter forudgående aftale med lodsejerne ret til uden udgift for lodsejerne at foretage den fornødne pleje af de natur- og kulturhistoriske elementer på Brokbjerg, samt anlæg for friluftslivet.

Den foreskrevne pleje kan foretages af ejerne selv, herunder beskæring af hegn, jfr. pkt. 4, men såfremt ejerne ikke selv ønsker dette, skal plejen foretages af fredningsmyndighederne.

Såfremt enighed ikke opnås, afgøres spørgsmålet af fredningsnævnet.

2. De vedvarende græsarealer skal drives ved afgræsning eller høslet. Om sprøjtning, gødskning og kalkning, se § 3, punkt 2.

3. Vandhullerne plejes af fredningsmyndighederne efter aftale med lodsejerne ved oprensning og beskæring af omgivende træer og buske. Der anlægges en 2 meter bred stødpudezone rundt om vandhullerne.

I og ved vandhullerne med stødpudezone må der ikke:

- ske dyrkning, gødskning, jordbearbejdning eller sprøjtning
- udsættes fugle, fiske, krebs eller lignende.
- ske nogen form for fodring.
- opsættes andehus, etableres jordvolde eller lignende bygværker.
- henlægges affald, halm eller lignende.
- anlægges øer uden fredningsnævnets godkendelse.

Fredningsmyndighederne har ret til efter forudgående aftale og uden udgift for lodsejerne at omlægge eventuelle eksisterende drænledninger med forbindelse til vandhullerne, således at drænvandet ledes uden om vandhullerne.

4. De levende hegn skal bevares. Fredningsmyndighederne har ret til efter aftale med lodsejerne at foretage pleje ved beskæring. Nyplantning skal ske med egnskarakteristiske, løvfældende træer og buske. Gamle karakteristiske og bredkronede træer skal bevares.
5. De krat- og træbevoksede arealer bevares som sådanne. Fredningsmyndighederne kan efter aftale med ejerne pleje ved udtynding.

Holmene med diverse nåletræer fjernes af fredningsmyndighederne efter nærmere aftale med lodsejerne. Foryngelse ved selvsåning af egnens træer og buske.

6. Det fredskovspligtige løvskovsareal på matr.nr. 89 Bovrup, Varnæs, skal drives som stævningsskov enten af lodsejerne

eller af fredningsmyndighederne efter aftale og uden udgift for lodsejerne med eg og ask som hovedtræarter. Skoven forynges ved selvsåning og stødskud.

Det østlige fredskovspligtige løvskovsareal på en del af matr.nr. 57 Bovrup, Varnæs, drives som skov med eg og ask som hovedtræarter. Foryngelse ved selvsåning og stødskud.

Det vestlige, fredskovspligtige løvskovsareal på en del af matr.nr. 57 Bovrup, Varnæs, drives som stævningsskov af lodsejeren eller af fredningsmyndighederne efter aftale og uden udgift for lodsejerne med eg og ask som hovedtræarter. Skoven forynges ved selvsåning og stødskud.

Det fredskovspligtige nåleskovsareal på en del af matr.nr. 57 Bovrup, Varnæs, drives som stævningsskov af lodsejeren eller af fredningsmyndighederne efter aftale og uden udgift for lodsejeren. Fredningsmyndighederne fælder granerne og tilplanter arealet med eg og ask af dansk afstamning. Lodsejerne beholder træet.

7. Askebevoksningen på dele af matr.nr. 42 Borup, Varnæs, drives som lysåben græsningsskov.

§ 5.

Offentlighedens adgang.

1. Der kan af fredningsmyndighederne efter aftale med lodsejerne anlægges en offentlig fodsti på Brokbjerg. Stien kan anlægges på matr.nr. 89, 138, 21, 5 og 73 Bovrup, Varnæs, med en bredde på ca. 2 meter. Ved udsigtspunktet midt på Brokbjerg kan der opsættes en bæk og en informationstavle samt et affaldsstativ.
2. Der laves af fredningsmyndighederne efter aftale med lodsejeren en mindre P-plads på max. 1000 m² ved den sydlige fod af Brokbjerg på del af matr.nr. 38 Bovrup,

Varnæs, syd for Brokbjergvej. På P-pladsen kan opsættes borde og bænke samt affaldsstativ.

3. Fredningsmyndighederne opsætter uden udgift for lodsejerne hegn omkring parkeringsplads og stier, angivet på fredningskortet, dog opsættes ikke hegn gennem skoven på matrnr. 89. Fredningsmyndighederne har ret til uden udgift for lodsejerne at foretage pleje af den offentlige fodsti og af P-pladsen.

§ 6.

Dispensation.

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra ovennævnte bestemmelser, når det ansøgte ikke strider imod fredningens formål.

-o-o-0-o-o-

Fortegnelse over matr.nr., som helt eller delvis er omfattet af fredningen:

Matr.nr. 5, 7, 16, 17, 21, 38, 42, 57, 73, 89, 94, 138, 205 og 650 Bovrup, Varnæs i Lundtoft kommune.

Kendelsen vil være at tinglyse som servitut på de anførte ejendomme med prioritet forud for al pantegæld og andre rettigheder af privatretlig oprindelse.

Kendelsen skal ikke i medfør af lov om naturbeskyttelse § 42 forelægges for Naturklagenævnet til efterprøvelse. Den, der eventuelt ønsker indsigelser behandlet, skal selv indanke kendelsen til *Naturklagenævnet, Vermundsgade 38 B, 2100 København Ø*, inden 4 uger fra den dag, kendelsen er meddelt den pågældende.

Med hensyn til de lodsejerne tilkommende erstatninger

henvises til den samtidig hermed afsagte kendelse om dette spørgsmål.

Th i b e s t e m m e s :

De nævnte arealer fredes som foran bestemt.

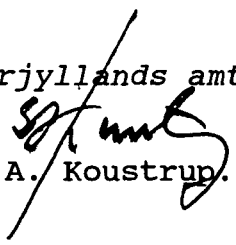
Thomas Lauritzen

S.A. Koustrup

Peter Juhler

Udskriftens rigtighed bekræftes.

Fredningsnævnet for Sønderjyllands amt, den 1. december 1995

S.A. Koustrup.

REG. NR. 7881.00

**Fredning
af Brokbjerg
i Lundtoft kommune**
(Erstatningskendelse)

FREDNINGSNÆVNET FOR SØNDERJYLLANDS AMT
Dommerkontoret, Nørregade 31,
6270 Tønder.
Telefon 74 72 22 05.

Den 1. december 1995 afsagde *Fredningsnævnet for Sønderjyllands amt* i sag

J.nr. 9/93

Fredning af Brokbjerg i Lundtoft kommune

sålydende

erstatningskendelse:

Fredningsnævnet har samtidig hermed afsagt kendelse om fredning af fladbakken Brokbjerg med et areal på 35,75 ha beliggende i Lundtoft kommune.

Fredningen berører 13 lodsejere, hvoraf de 11 er repræsenteret af Landbocentret for Als og Sundeved, Sønderborg.

Landbocentret har krævet en generel erstatning på 1.200 kr. pr. ha. For arealer under 1 ha kræves ligeledes 1.200 kr.

For stianlæg kræves 40 kr. pr. løbende meter, da stierne bliver udlagt på arealer i omdrift.

For arealer, der skal omlægges fra omdrift til vedvarende græsarealer, og som derfor ikke må gødes med over 50 kg kvælstof og ikke kalkes eller sprøjtes, kræves 35.000 kr. pr. ha udregnet som værdiforringelsen.

For areal til P-plads kræves 10 kr. pr. m².

For så vidt angår matr.nr. 205 kræves tilladelse til

opførelse af et stuehus, subsidiært erstatning som for en byggegrund.

For skovarealer kræves en generel erstatning på 4.000 kr. pr. ha. Herudover kræves for 0,29 ha af matr.nr. 57, der er et rødgran-stykke, som skal ændres til stævningsskov og derfor ikke kan beplantes med juletrær, en ulempeerstatning kapitaliceret til 30.000 kr.

For levende hegn, som skal bevares, kræves en kompensation for mistet mulighed for sammenlægning af marklodder på 1.000 kr. pr. ha.

For mistet lergravning kræves for matr.nr. 21 med areal 1,31 ha en erstatning på 80.000 kr..

Herudover har Landbocentret ønsket honorar for bistand til lodsejerne.

Lodsejerne Carla og Arne Lund-Mikkelsen har krævet en erstatning på 5 millioner kroner for den på deres ejendomme liggende stenfri rødbrændende ler med fradrag af værdien af den mængde ler, som der gives gravetilladelse til.

For forbud mod fjernelse af hegn kræves 37.800 kr., idet det anføres, at der herved beslaglægges 4200 m² til 9 kr. pr. m².

For forbud mod vindmøller kræves lejeværdien af 10.000 m² jord til 4 vindmøller á 150.000 kr. eller 600.000 kr.

For tab af kreditværdighed og handelsværdi af deres ejendom kræves 15 % af ejendomsværdien på 2,8 millioner kroner eller 420.000 kr.

For omlægning af jord fra omdrift til vedvarende græsarealer kræves for 2 ha 180.000 kr.

For indgreb i bestående dræningsforhold kræves 50.000 kr. pr.

ha.

Fredningsnævnets erstatningsfastættelse:

Det fredede areal er beliggende i landzone. Af de 35,75 ha, som undergives fredning, kan der stadig uafhængig af fredningen drives normal landbrug (omdrift) på 30,59 ha. Af resten af arealet skal 1,86 ha henligge i vedvarende græs. Resten eller 3,3 ha er fredskov, småskov samt krat og vandhuller. Fredningen er således generel meget lidt byrdefuld for lodsejerne.

De af lodsejerne Arne og Carla Lund-Mikkelsen rejste krav må afvises af fredningsnævnet, da nævnet for så vidt angår lergravning har tilladt dette. Med hensyn til forbud mod at sløjfe levende hegn, finder nævnet dog, at der udover den normale grundtakst i fredningssager bør gives en mindre ulempeerstatning pr. ejendom, der berøres af bestemmelsen om hegnsbinding. Det bemærkes herved, at levende hegn kan være en direkte gevinst for udnyttelse af landbrugsarealer.

Lund-Mikkelsens krav om erstatning for forbud mod opstilling af vindmøller må afvises, da Brokbjerg i regionalplantillæg er udpeget som et område, hvor der normalt ikke vil blive givet tilladelse til opstilling af vindmøller. Erstatning for mindre kreditværdighed og nedgang i ejendomshandelsværdi afvises, da fredningen kun medfører ubetydelige indgreb og især vedrører småarealer med fredskov, krat og vandhuller på ialt kun 1,75 ha. De af Lund-Mikkelsens arealer, som herudover pålægges græsbinding gennem fredningen, er mindre arealer på ialt 1,22 ha. Disse arealer har i henhold til luftfotografier henligget i græs i hvert fald siden 1975 og er således i forvejen omfattet af natubeskyttelseslovens § 3 som overdrev. Græsbindingen kan derfor ikke udløse nogen erstatning.

For så vidt angår Lund-Mikkelsens krav på erstatning for omlægning af dræn, må nævnet afvise en generel erstatning

herfor. Formålet er ikke at forringe afvandingen, men at friholde vandhullerne for næringsbelastet drænvand. En omlægning er en del af plejen, og ved konkret skade kan der udbetales erstatning.

Det af Landbocentret for lodsejer nr. 6 rejste krav om erstatning for mistet mulighed for lergravning må afvises, da nævnet har tilladt gravning af stenfrit rødbrændende ler og ikke kan nægte anden lergravning, hvor der er meddelt tilladelse efter råstofloven, uden at yde erstatning.

Det af Landbocentret for lodsejer nr. 4 rejste krav om tilladelse til opførelse af et stuehus på matr.nr. 205, subsidiært erstatning som byggegrund, må afvises, da grundstykket efter det oplyste har henligget som tomt i mange år, og da der ikke, før fredningssagen blev rejst, har foreligget nogen reel mulighed for opførelse af et byggeri det pågældende sted.

For så vidt angår arealer, der overgår fra arealer i omdrift til vedvarende græs, er der ialt kun tale om 1,86 ha, der er fordelt på 4 lodsejere med arealer på 0,29 ha, 0,35 ha, 0,37 ha og 0,85 ha.

Den af Landbocentret krævede erstatning på 35.000 kr. pr. ha må afvises, da der er tale om småarealer.

For så vidt angår Lund-Mikkelsens arealer på 0,37 ha og 0,85 ha, var disse som foran anført før fredningssagen blev rejst undergivet naturbeskyttelseslovens § 3 som overdrev. Græsbindingen er blot en gentagelse af lovens bestemmelser og medfører således ikke krav på erstatning.

Med hensyn til de resterende to arealer med græsbinding på henholdsvis 0,29 ha og 0,35 ha findes erstatningen, henset til arealernes ringe størrelse, at burde fastsættes efter en takst på 20.000 kr. pr. ha.

Ved erstatningsfastsættelse iøvrigt går nævnet ud fra en

generel arealerstatning på 1.000 kr. pr. ha og en mindsteerstatning på 1.000 kr.

For kravet om bevarelse af levende hegn, der ikke vedrører ejerne, lb.nr. 7, 9, 10 og 13 fastsættes erstatningen til 1.000 kr. pr. ejendom.

Erstatningen for stianlæg fastsættes til 15 kr. pr. lb. m.

Erstatningen til Carla og Arne Lund-Mikkelsen for stianlæg er fastsat ud fra et samlet stianlæg på 170 m.

For parkeringspladsen, som er beregnet til at få en størrelse på ikke over 1000 m², fastsættes erstatningen til 5.000 kr.

Der gives ingen erstatning for arealer med krat og vandhuller, da disse områder er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Der gives heller ikke erstatning for fredskovsarealer, dog gives der for det areal på 0,21 ha af matr.nr. 42, som pålægges pligt til plukhugst en erstatning, som under hensyn til arealets ringe størrelse, der ikke giver mulighed for økonomisk skovdrift, fastsættes til 2000 kr.

For det areal på 0,29 af matr.nr. 57, hvorpå der er rødgran, men som i fremtiden skal drives som stævningsskov, og hvor fredningsmyndighederne fælder nåletræerne og tilplanter arealet med eg og ask, og hvor lodsejeren beholder de fældende træer, findes erstatning at burde fastsættes til 5.000 kr. pr. ha. Arealet er så lille, at det ikke kan drives forstmæssigt rentabelt, heller ikke ved tilplantning med juletræer bl.a. under hensyn til udgifterne til vildt-hegning.

På baggrund af de fastsatte fredningsbestemmelser tilkendes herefter følgende erstatning, idet det samlede erstatningsbeløb er rundet op til nærmeste hundrede kroner:

lb.nr. 1	J.P. Fenn-Hansen		
	6,09 ha grundtakst á 1.000 kr.	6.090 kr.	
	0,03 ha vandhul	0 kr.	
	360 m sti á 15 kr.	5.400 kr.	
	levende hegn	<u>1.000 kr.</u>	12.500 kr.
lb.nr. 2	A.Lund-Mikkelsen		
	9,7 ha samt halvdelen af 0,65 ha for del af matr.nr. 89 eller ialt 10.025 ha grundtakst á 1.000 kr.	10.025 kr.	
	0,65 ha fredsskov	0 kr.	
	0,67 ha krat og vandhul	0 kr.	
	0,85 ha græsareal (§ 3 areal)	0 kr.	
	85 m m sti á 15 kr.	1.275 kr.	
	levende hegn	<u>1.000 kr.</u>	12.300 kr.
lb.nr. 3	C.Lund-Mikkelsen		
	8,35 ha samt halvdelen af matr.nr. 89 jfr. ovenfor eller ialt 8.675 ha grundtakst á 1.000 kr.	8.675 kr.	
	0,65 ha fredsskov	0 kr.	
	0,21 ha As.skov	2.000 kr.	
	0,22 ha krat og vandhul	0 kr.	
	0,37 ha græsareal (§3 areal)	0 kr.	
	85 m sti á 15 kr.	1.275 kr.	
	levende hegn	<u>1.000 kr.</u>	13.000 kr.
lb.nr. 4	C.E.Christensen		
	0,09 ha - mindsteerstatning	1.000 kr.	
	levende hegn	<u>1.000 kr.</u>	2.000 kr.
lb.nr. 5	S.K.Jensen		
	1,3 ha grundtakst á 1.000 kr.	1.300 kr.	
	0,03 ha vandhul	0 kr.	
	levende hegn	<u>1.000 kr.</u>	2.300 kr.

lb.nr. 6	K.H.Krogh		
	1,31 ha grundtakst á 1.000 kr.	1.310 kr.	
	0,06 ha vandhul	0 kr.	
	185 m sti á 15 kr.	2.775 kr.	
	levende hegn	<u>1.000 kr.</u>	5.100 kr.
lb.nr. 7	Ingrid Petersen		
	0,29 ha grundtakst á 1.000 kr.	290 kr.	
	0,29 ha græsareal á 2.5000 kr.	<u>7.250 kr.</u>	7.600 kr.
lb.nr. 8	Kathrine Jørgensen		
	2,91 ha grundtakst á 1.000 kr.	2.910 kr.	
	0,16 ha krat og vandhul	0 kr.	
	0,35 ha græsareal á 25.000 kr.	8.750 kr.	
	80 m sti á 15 kr.	1.200 kr.	
	levende hegn	<u>1.000 kr.</u>	13.900 kr.
lb.nr. 9	Holger Warncke		
	0,14 ha - mindsteerstatning		1.000 kr.
lb.nr. 10	Mogens Dahl		
	1,1 ha grundtakst á 1.000 kr.	1.100 kr.	
	0,81 ha St skov - fredskov	0 kr.	
	0,29 ha rødgran á 5.000 kr.	<u>1.450 kr.</u>	2.600 kr.
lb.nr. 11	Bertha Bach		
	1,56 grundtakst á 1.000 kr.	1.560 kr.	
	0,02 ha krat	0 kr.	
	210 m sti á 15 kr.	3.150 kr.	
	levende hegn	<u>1.000 kr.</u>	5.800 kr.
lb.nr. 12	I. og J.P.Petersen		
	2,26 ha grundtakst á 1.000 kr.	2.260 kr.	
	P-plads	5.000 kr.	
	levende hegn	<u>1.000 kr.</u>	8.300 kr.
lb.nr. 13	Varnæs Menighedsråd		
	0,1 ha - mindsteerstatning		<u>1.000 kr.</u>

Den samlede erstatning udgør

87.400 kr.

Fredningen findes ikke at medføre forringelse af pantesikkerheden, og de anførte erstatningsbeløb kan derfor udbetales til ejerne.

Beløbene forrentes fra kendelsens dato med en årlig rente, der svarer til den til enhver tid af Danmarks Nationalbank fastsatte diskonto.

I godtgørelse for udgifter til sagkyndig bistand under sagens behandling for fredningsnævnet tillægges der Lanbocentret for Als og Sundeved et beløb på 10.000 kr.

Det samlede erstatningsbeløb med renter og de tilkendte omkostninger på 10.000 kr. udredes af Staten med 75% og af Sønderjyllands amt med 25%.

Denne afgørelse kan påklages til Naturklagenævnet, Vermundsgade 38 B, 2100 København Ø, inden 4 uger fra den dag, kendelsen er meddelt den pågældende.

Klageberettigede er ejere og brugere af arealerne samt de i § 43 i Lov om Naturbeskyttelse nævnte myndigheder og organisationer.

T h i b e s t e m m e s :

I erstatning udredes til ejerne 87.400 kr. med en årlig rente, som svarer til den af Danmarks Nationalbank til enhver tid fastsatte diskonto fra kendelsens dato til betaling sker.

Erstatningen med renter og de tilkendte omkostninger på 10.000 kr. udsredes af Staten med 75% og af Sønderjyllands amt med 25 %

Thomas Lauritsen   S.A. Koustrup   Peter Juhler

Udskriftens rigtighed bekræftes.

Fredningsnævnet for Sønderjyllands amt, den 1. december 1995

S.A. Koustrup

NATURKLAGENÆVNET>

REG. NR. 7881.00

Naturklagenævnets afgørelse
af 18. december 1996
om fredning af fladbakken Brokbjerg i Lundtoft Kommune,
Sønderjyllands Amt
(Sag nr. 111/500-0005).

Fredningsnævnet for Sønderjylland har den 1. december 1995 truffet afgørelse om fredning af fladbakken Brokbjerg med et mindre tilgrænsende areal, i alt 35,75 ha. Arealet er fordelt på 13 lodsejere (i fredningskendelsen betegnet ved lb.nr. 1-13). Fredningsnævnet har tilkendt ejerne en erstatning, der i alt andrager 87.400 kr.

Fredningssagen blev den 16. februar 1993 rejst af Sønderjyllands Amt og Lundtoft Kommune for et område på 77,16 ha, der omfattede fladbakken Brokbjerg med 41,4 ha - i forslaget betegnet område A - og et omgivende areal med 35,66 ha - i forslaget betegnet område B. Fredningsforslaget har navnlig til formål at bevare Brokbjergs biologiske, landskabelige, kulturhistoriske og rekreative værdier.

Fredningsnævnets afgørelse er påklaget rettidigt til Naturklagenævnet af Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Sønderjyllands Amt samt af 11 lodsejere. Skov- og Naturstyrelsen og Sønderjyllands Amt har påstået fredningsbestemmelserne skærpet og fredningsområdet udvidet. Amtet har subsidiært påstået fredningen opgivet. Lodsejerne har påstået fredningen lempet eller opgivet.

Såfremt fredningen opretholdes, påstås tilkendelse af højere erstatningsbeløb.

Fredningsområdet og sagens baggrund

Fladbakken Brokbjerg er en dødisdannelse fra sidste istid, Weichelstiden. Formationen består hovedsagelig af blåler med issøler, populært kaldet rødler, i det yderste lag. Issøleret er rødbrændende og af fin, stenfri og fed kvalitet.

Naturfredningsrådet (nu Naturbeskyttelsesrådet) har udtalt, at formationen har betydelig geologisk interesse. Naturfredningsrådet fremhæver, at den geologiske interesse for et landskab ikke knytter sig til dets skønhedsværdi, men dets værdi som "dokument" om de begivenheder, hvorunder det i sin tid opstod.

Råstofmæssigt har forekomsterne i Brokbjerg stor interesse for teglværkerne, hvoraf der er mange i området. Rødbrændende ler er stærkt efterspurgt af teglværksindustrien til fremstilling af blandt andet røde mursten, og rødbrændende ler er en mangelvare. Der foreligger ingen anmeldelser om råstofindvindingsrettigheder på Brokbjerg i forbindelse med råstoflovens gennemførelse i 1972.

Ved sagens rejsning var Brokbjerg i Regionplan 1985-96, tillæg nr. 3, udpeget som jordbrugsområde med beskyttelsesinteresser p.gr.a. stedets naturvidenskabelige, kulturhistoriske og friluftsmæssige værdi og som råstofinteresseområde med forekomst af ler uden sten. Område B er omfattet af regionplanens områder, hvor skovtilplantning er uønsket.

I Fredningsplan 1987 er Brokbjerg registreret som et geologisk sårbart interesseområde af særlig værdi og som et særligt beskyttelsesområde med særlig værdifulde biologiske og landskabelige værdier. I Råstofindvindingsplan 1987 er Brokbjerg registreret som interesseområde for rødbrændende stenfrit ler.

I 1975 anbefalede Sønderjyllands Amt en råstoftilladelse, men afslag blev meddelt af Miljøministeriets departement under hensyn til fladbakkens landskabelige og geologiske betydning.

Fredningsforslagets behandling og fredningsnævnets afgørelse

Fredningsnævnet har afholdt offentlige møder om fredningsforslaget og

har ført forhandlinger med lodsejere og implicerede myndigheder. Drøftelserne har navnlig drejet sig om, hvorvidt det var påkrævet at lade fredningen omfatte område B for at forhindre tilplantning og bevare udsigten til og fra Brokbjerg, og om lergravning kunne tillades.

I/S Lertranskøb, der er et interessentskab bestående af 6 teglværker beliggende ved Broagerland og Nybølnord, har påpeget teglværkernes betydelige interesse i at kunne indvinde rødbrændende og stenfri ler og har oplyst, at forekomsterne på Brokbjerg udgør ca. 25 % af de kendte ressourcer i det syd- og sønderjyske område.

Sønderjyllands Amt har tilkendegivet, at Brokbjergs interesse for lerindustrien er overvurderet. Amtet bekræfter, at forekomsten af rødbrændende stenfrit ler på Brokbjerg udgør 25 % af de kendte ressourcer i det syd- og sønderjyske område. Men de 70.000 m³, som Lertranskøb ønsker at udvinde, udgør kun godt 4 % af de samlede kendte sønderjyske ressourcer.

En del af lodsejerne har fremsat indsigelse mod fredningen. Lodsejerne har således påstået fredningen indskrænket til område A, og lodsejerne i område A har nedlagt påstand om, at fredningen ikke skulle hindre udgravning af rødbrændende ler.

Danmarks Naturfredningsforening har på baggrund af en udtalelse fra Geologisk Institut ved Århus Universitet støttet fredningen. Institutet anfører navnlig: "Brokbjerg bør bevares uændret i sin nuværende form af videnskabelige og landskabsmæssige grunde. Det bør tilstræbes, at vegetationen på og omkring Brokbjerg begrænses, så bakken bliver mest muligt synlig i landskabet."

Fredningsnævnet har herefter truffet afgørelse den 1. december 1995. På baggrund af ovennævnte drøftelser besluttede nævnet at lade størstedelen af område B udgå af fredningen, idet alene et mindre areal til parkeringsplads blev bevaret. Fredningsnævnet fandt fredning af område B uforholdsmæssig under hensyn til regionplanlægningen for området, hvorefter tilplantning forudsatte tilladelse fra amtsrådet.

Fredningen af Brokbjerg er herefter i princippet en status quo fredning, der forhindrer yderligere bebyggelse, beplantning, dyrkning, terrænændringer m.v., ligesom der fastsættes bestemmelser om gødskning, om pleje og om offentlighedens adgang.

Under hensyn til det under de ovennævnte forhandlinger anførte om at rødler er en mangelvare, fastsættes dog, at fredningen ikke skal være til hinder for udvinding af rødbrændende stenfrit ler, men der kræves en tilladelse efter råstofloven. Endvidere fremgår, at fredningsnævnet alene kan nægte en tilladelse til udvinding af blåler, hvortil der er meddelt tilladelse efter råstofloven, hvis udvindingen strider mod fredningens formål og da kun mod erstatning.

Klager og synspunkter fremsat for Naturklagenævnet

Sønderjyllands Amt har tilkendegivet, at Brokbjerg er en i Sønderjylland enestående geologisk formation med betydelige landskabelige værdier. Amtet har klaget med påstand om, at forbudet mod terrænændringer også kommer til at omfatte indvinding af råstoffer. Hvis ikke der fastsættes forbud mod gravning, foreslås fredningen opgivet. Amtet har i den forbindelse tilkendegivet, at det i øvrigt ikke kan anses sandsynligt, at amtsrådet vil meddele indvindingstilladelse. Endvidere finder amtet, at område B - eller i hvert fald de sydligste og østligste dele - bør medtages for at forhindre beplantning, idet det ikke er muligt på andet grundlag at forhindre beplantning med blandt andet pyntegrønt med en højde over over 5 m.

Lundtoft Kommune har støttet Sønderjyllands Amts synspunkter, idet kommunen dog er af den opfattelse, at regionplanens forbud mod skovrejsning gør behovet for at frede område B mindre.

Skov- og Naturstyrelsen har ligeledes påstået muligheden for råstofindvinding udtaget af fredningen. Styrelsen har i den forbindelse påpeget, at styrelsen som ressortmyndighed på råstofområdet ikke finder, at Brokbjerg er af afgørende betydning for råstofudnyttelsen.

Advokat Leif Max Hansen har for lodsejer lb.nr. 4 påstået ejendommen udtaget af fredningen med henblik på eventuelt med tiden at kunne foretage bebyggelse af ejendommen. Subsidiært kræves større erstatning tilkendt.

Landbocentret for Als og Sundeved har på vegne lodsejerne lb.nr. 1 og lb.nr. 5-13, påstået lempelse i fredningen, så dyrkning af juletræer og pyntegrønt tillades, i hvert fald op til en højde på 5 m. Centret har endvidere stillet forslag om enkelte andre ændringer. Endvidere påklages erstatningskendelsen, idet standarderstatningen ønskes justeret, ligesom de enkelte erstatningsbeløb for stiforløb, græsningsarealer og

P-plads ønskes hævet. Subsidiært nedlægges påstand om, at fredningen ophæves.

Lodsejerne har desuden blandt andet anført, at der ikke er foretaget de fornødne undersøgelser af de kvalitetsmæssige og geologiske forhold på Brokbjerg, at det er urimeligt, hvis der ikke må graves ler på Brokbjerg, når der på den lignende bakke Bovrup Bjerg i samme område er meddelt tilladelse til opstilling af vindmøller betinget af, at den rødbrændende ler afgraves først, at det ikke kan ses i landskabet, om leret er afgravet, og at det er unødvendigt med en fredning, da der kan træffes aftale mellem amt og lodsejere om etablering af en sti og om offentlighedens adgang.

Danmarks Naturfredningsforening har udtalt sig til støtte for Sønderjyllands Amts synspunkter og har navnlig påpeget den store værdi, Brokbjerg har som geologisk arkiv.

Naturklagenævnets afgørelse

I sagens behandling, herunder besigtigelse og møde med de interesserede i sagen, har deltaget 9 af Naturklagenævnets 10 medlemmer.

Naturklagenævnet skal enstemmigt udtale:

Det er en forudsætning for anvendelse af fredningsinstituttet, som er et særegent reguleringsmiddel efter naturbeskyttelsesloven, at de naturværdier, der er tale om at bevare, ikke på betryggende måde kan beskyttes gennem lovgivningens almindelige regler.

Issøfladbakken Brokbjerg og området omkring Brokbjerg rummer betydelige geologiske og landskabelige værdier, som det er ønskeligt at bevare.

Et flertal på 6 af Naturklagenævnets medlemmer finder, at de almindelige bestemmelser i naturbeskyttelsesloven, planloven og råstofloven yder et tilstrækkeligt værn om områdets naturvidenskabelige og landskabelige værdier og stemmer af den grund for at ophæve fredningsnævnets afgørelse, således at fredningen ikke gennemføres, hverken helt eller delvist.

Mindretallet på 3 medlemmer finder ikke, at lovgivningens almindelige bestemmelser yder tilstrækkelig sikkerhed for en varig beskyttelse af områdets værdier, herunder beskyttelse mod råstofgravning, og stemmer

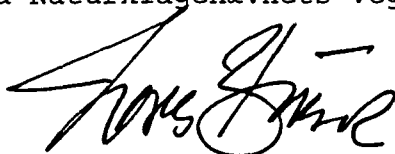
derfor for at gennemføre fredningen af Brokbjerg med dele af det omgivende areal og med forbud mod råstofgravning.

Afgørelsen træffes efter flertallets indstilling. De af Fredningsnævnet for Sønderjylland den 1. december 1995 truffne afgørelser om fredning og fredningserstatning ophæves.

Fredningsnævnet har tilkendt lodsejerne repræsenteret af Landbocentret for Als og Sundeved et beløb på 10.000 kr. i godtgørelse for nødvendige udgifter til dækning af sagkyndig bistand under sagens behandling for fredningsnævnet. Fredningsnævnet har ikke i øvrigt tilkendt ejerne godtgørelse for udgifter til sagkyndig bistand. Fredningsnævnets afgørelse om godtgørelse kan ikke påklages til Naturklagenævnet, jf. naturbeskyttelseslovens § 47, 2. pkt.

Naturklagenævnet har ikke fundet grundlag for at tilkende de i sagen implicerede lodsejere godtgørelse for sagkyndig bistand under sagens behandling for Naturklagenævnet.

På Naturklagenævnets vegne

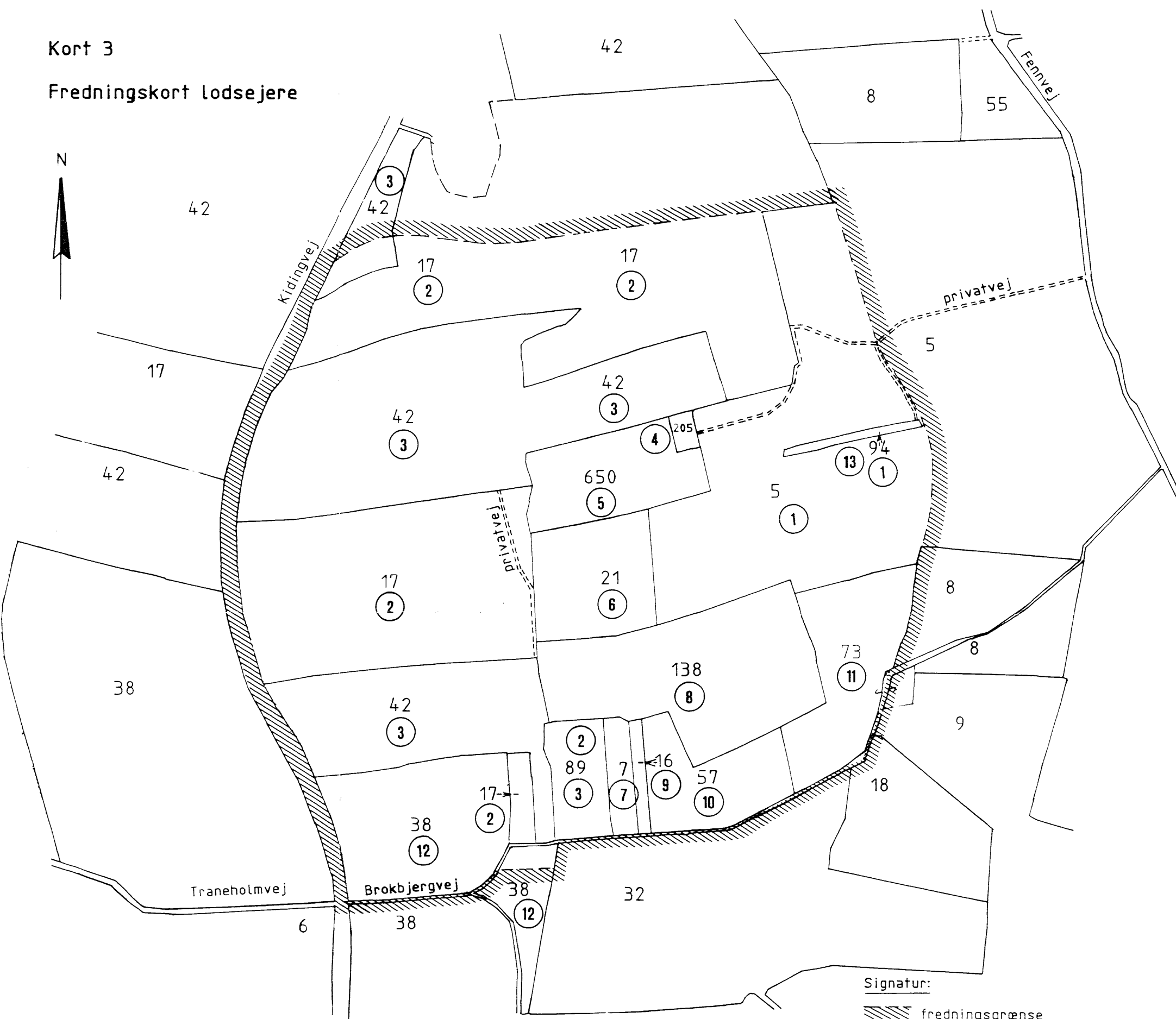

Lars Busck

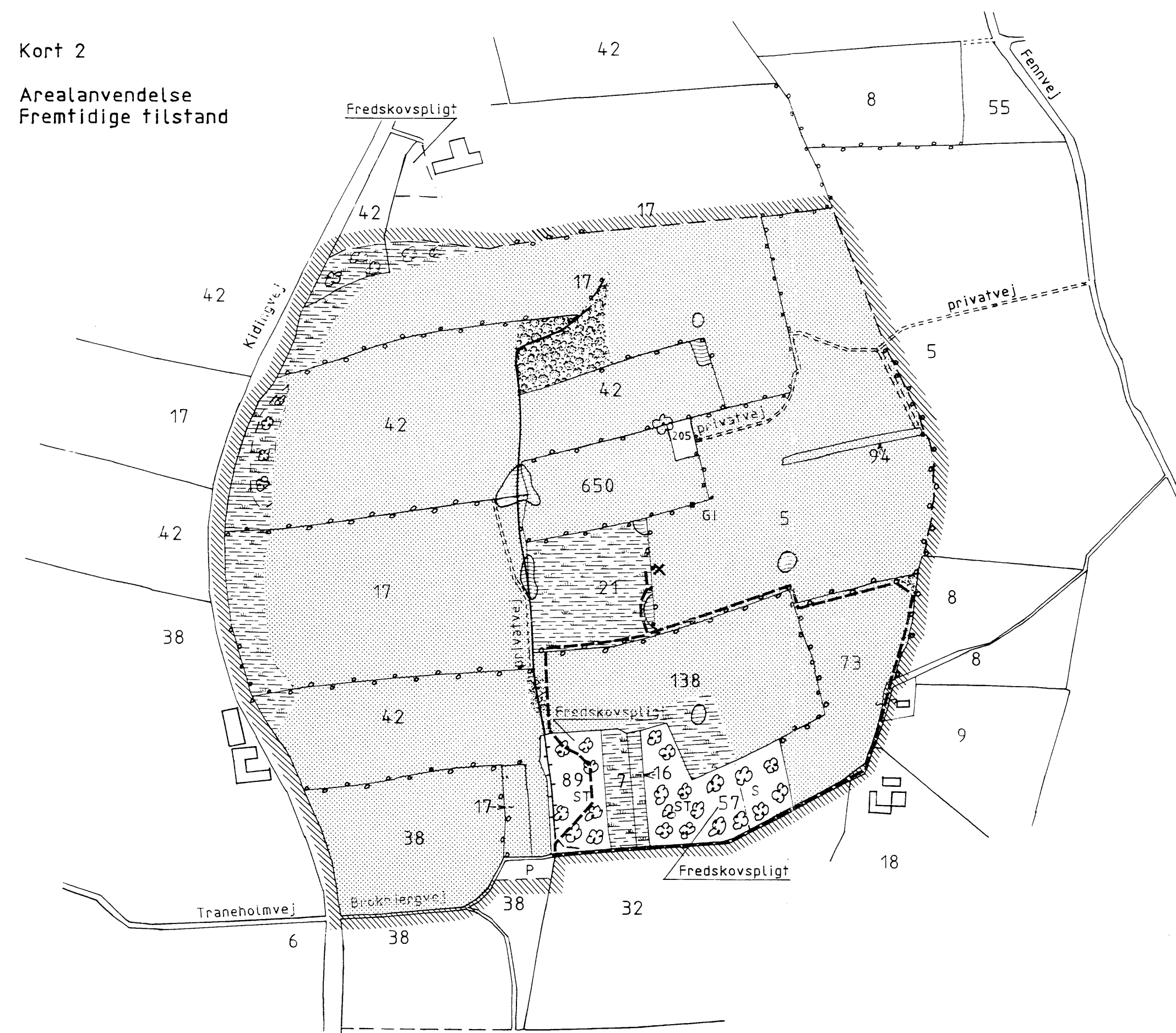
Naturklagenævnets Formand

KORT >

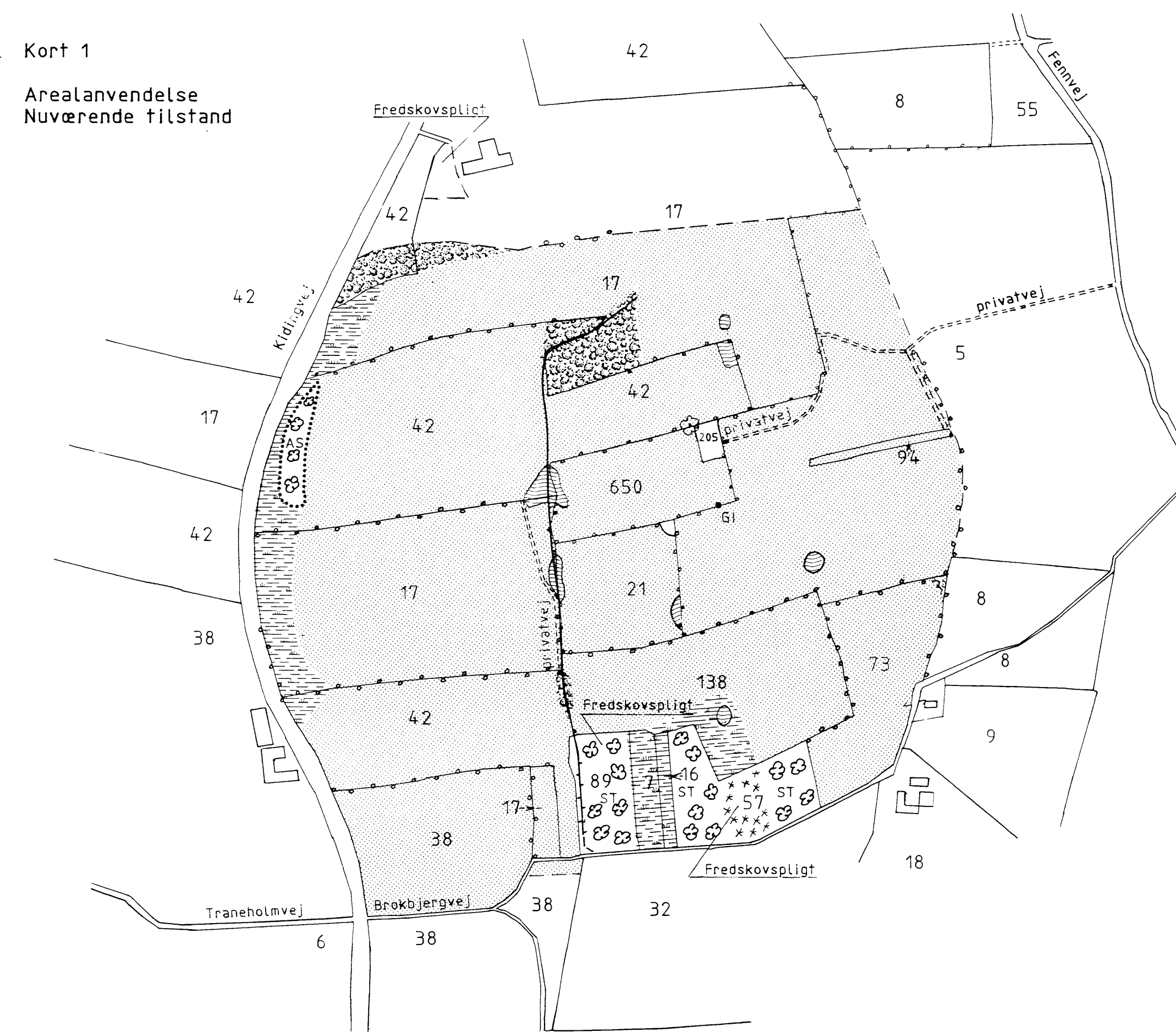
Kort 3
Fredningskort lodsejere

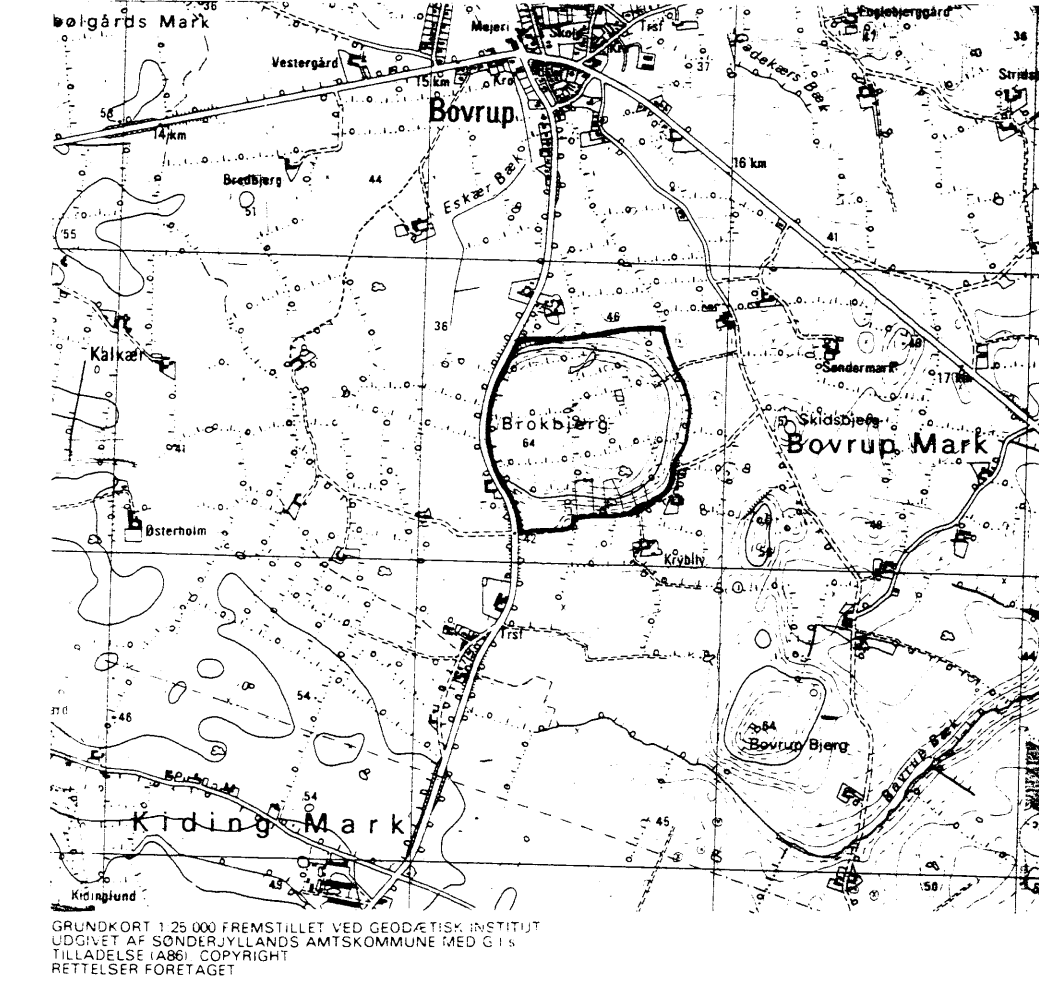
Kort 2
Arealanvendelse
Fremtidige tilstand

Kort 1
Arealanvendelse
Nuværende tilstand

OVERSIGTSKORT Udsnit af kortblad 1211 i NV

Signatur:
— fredningsgrænse

REG. NR. 7881.00

SØNDERJYLLANDS AMTSKOMMUNE		
TEKNISK FORVALTNING PLAN- OG FREDNINGSEIENET		
Beregnet BB 7-2-1992	Fredning af Brokbjerg Fredningsforslag	AKO Natur
BB d. 12-8-92	Udsigtspunkt, Fredningskort	Tegnr. 519-2-16
BB d. 9-9-1992	lodgejere, Arealanvendelse	J. nr. 8-70-52-1-519-1-89
BB d. 16-11-94	Bovrup, Varnes, Lundtoft kommune	Mål 1:4000 og 1:25000
BB d. 15-12-94		Dato Oktober 1990
BB d. 23-1-95		
BB d. 2-10-95		